

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 15/1 2026 s. 271-286, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

**TÜRKÇE EĞİTİMİNDE ÖYKÜ: METİNDİLBİLİMSEL AÇIDAN MİSLİ
BAYDOĞAN'IN "SÜLBİYE TEYZE" ADLI ÖYKÜSÜ**

Nermin ER AYDEMİR*

Geliş Tarihi: 27 Temmuz 2025

Kabul Tarihi: 22 Ağustos 2025

Öz

Tümceleri ayrı ayrı değil bir bütün olarak ele alan metindilbilimin "bağlaşıklık, bağdaşıklık, amaç, durumsallık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, metinler arası ilişki" metinsellik ölçütleri vardır. Metindilbilimsel çözümlemelerle metinlerin daha kolay anlaşılması, yorumlanması bağlamındaki özellikleri de belirlenebilmektedir. Metni algılayabilen öğrencinin okuduğundan zevk alması okuma isteğini de artmaktadır. Nitel bir çalışma olan bu incelemede metin çözümlemesi küçük ölçekli yapı (bağlaşıklık) ve büyük ölçekli yapı (bağdaşıklık) ile sınırlandırılmıştır. Küçük ölçekli yapıyla ilgili bağlaşıklık ölçütlerinde Halliday-Hassan (1976) ve Beaugrande-Dressler'den (1981), büyük ölçekli yapı ile ilgili bağdaşıklık ölçütlerinde Beaugrande-Dressler (1981) ve Aydın-Torusdağ (2014)'in oluşturduğu modelden yararlanılmıştır. Metnin; küçük ölçekli yapısı yineleme ve eşdizimsel örüntülemelerden oluşan sözcüksel bağlaşıklık ve gönderim, eksilti, bağıntı öğeleri, zaman ve görünüş, örtük anlatımdan oluşan dilbilgisel bağlaşıklık başlıkları altında incelenmiştir. Metnin büyük ölçekli yapısı işlev, başlık, konu, anahtar sözcükler, ana düşünce tümcesi, içerik şeması, biçim, özet, sonuç tümcesi başlıkları altında ele alınmıştır. İncelenen öykünün Türkçe öğretiminde kullanılabilecek başarılı şekilde kurgulanmış bir metin olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe eğitimi, bağdaşıklık, bağlaşıklık, metindilbilim, Sülbiye Teyze.

**STORY IN TURKISH EDUCATION: MİSLİ BAYDOĞAN'S STORY
"AUNT SÜLBİYE" FROM A TEXT-LINGUISTIC PERSPECTIVE**

Abstract

Text linguistics has criteria for textuality such as coherence, cohesion, purpose, contextuality, acceptability, informativeness, and intertextuality. Through metadiscourse analyses, characteristics that help understand and interpret texts can be determined. Students who can perceive the text are observed to enjoy reading and have an increased desire to read. In this qualitative study, text analysis is limited to micro (coherence) and macro (cohesion) structures. Criteria of coherence based on Halliday-Hassan (1976) and Beaugrande-Dressler (1981) and criteria of cohesion based on Beaugrande-Dressler (1981) and Aydın-Torusdağ (2014) models were used. The text is examined under lexical coherence consisting of repetition, syntactic patterns, reference, ellipsis, relations, time, aspect, and implicit narrative. The

* Dr. Öğr. Üyesi; Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, nermin.eraydemir@alanya.edu.tr, ROR ID: [01zxaph45](https://orcid.org/01zxaph45).

macro structure is discussed in terms of function, title, topic, keywords, main idea sentence, content schema, style, summary, conclusion sentence. It is noted that the analyzed story is a successfully structured text that can be used in Turkish teaching.

Keywords: Turkish education, coherence, cohesion, textlinguistics, Aunt Sülbiye.

Giriş

Metin; *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü*'nde (TDK, 2006) “Bir eserin, bir yazının öz ibaresi; ileri sürülen fikri anlatmak için kullanılmış bulunan kelimelerin topu (metince, textuellement) şeklinde *Güncel Türkçe Sözlük*'te (TDK, 2023) ise “Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü; basılı veya el yazması parça; tekst.” olarak açıklanmaktadır. Metin iletişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür. Bildirişim işlevi olmayan belge ise metin olarak adlandırılmamaktadır (Günay, 2003). Metin tümceler bütünü değildir. Metin, dilin kullanımındaki birimdir ve tümce veya tümcecik gibi dilsel bir birim olmayıp ve büyüklüğüyle de açıklanamaz. Metin biçimsel değil anlamsal bir birliktir. Tümcelerden oluşmaz, tümceler ile gerçekleştirilir ya da onların içinde kodlanır. Buna göre metin sözlü veya yazılı, mensur veya manzum, diyalog veya monolog biçiminde olabilir. Tek bir atasözünden tüm bir oyuna, bir yardım çağrısından tüm gün süren bir tartışmaya kadar her şey metin olabilir. Metnin özünde biçimsel birlik değil, anlamsal birlik bulunmaktadır ve metin kendisini oluşturan tümcelerin tamamından farklıdır (Halliday-Hassan, 1976). Metinlerle ilgili ilk çalışmalar MÖ 5. yüzyıla dayandırılmakta batıda retorik, doğu dünyasında ise belagat adı verilen sözlü anlatıma yönelik çalışmaların yapıldığı “sözbilim” alanında gerçekleştirilmiştir. 1950’lerden sonra dil kullanımının tümcelerle değil metinle gerçekleştiğinin ilk kez Harris tarafından dile getirilmesiyle metin incelemelerinin farklı çözümlemelerle ele alınması gerektiği belirtilmiş ve metindilbilimin temeli oluşturulmuştur (Dilidüzgün, 2008; Aydın ve Torusdağ, 2014).

Metindilbilim, dili cümleler arası bağlantıları temel alarak inceleyen, dil kullanımını metin üretme olarak gören, metinleri bir bütünlük içinde ele alan dilbilim dalıdır (Hengirmen, 2009, s. 276). Dilbilim ile yazınsal çözümlemenin ara hattında metindilbilim gelişmiştir. Bu yeni dal, tıpkı eski biçimbilim gibi, betimsel ve eleştirel bir bakış açısıyla kendini çevreleyen toplumsal yapılarla ilişkileri içinde ya da dışında, bir metnin değişik yapılarını ortaya koymaya çalışmaktadır (Kıran ve Kıran, 2002, s. 279). Metindilbilimde metinselliğin kabul edilebilirlik, bilgisellik, metinler arası ilişki, bağlaşıklık, bağdaşıklık, amaç, durumsallık ölçütleri bulunmaktadır. Bu ölçütlerden bağlaşıklık metnin küçük ölçekli yapısıyla, bağdaşıklık metnin büyük ölçekli yapısıyla ilgilidir. Metindilbilimin amacı, metinlerin yapılarını, yani dil bilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Metindilbilim, metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır. Metinlerin belli bir bağlamda nasıl kullanıldıkları ile insanlar arası bildirişimde taşıdıkları işlevler, metindilbilimin araştırma kapsamındadır (Şenöz, 2005).

Bu çalışmanın temel amacı Misli Baydoğan’ın 2018 yılında Ötüken Neşriyat bünyesinde yayımlanan ve 2. baskısı olan Yakup’un Kanatları adlı kitaptaki Sülbiye Teyze öyküsü metindilbilimsel açıdan incelemek ve Türkçe eğitiminde kullanılabilirliğini değerlendirmektir.

Bu amaç doğrultusunda şu alt amaçlar belirlenmiştir:

1. Sülbiye Teyze öyküsünü küçük ölçekli yapı açısından incelemek
2. Sülbiye Teyze öyküsünü büyük ölçekli yapı açısından incelemek
3. Sülbiye Teyze öyküsünü Türkçe eğitimindeki yerini değerlendirmek

Kitabın yazarı Baydoğan, 2001 yılında Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans eğitimini, 2004 yılında da Klinik Psikoloji alanında yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Baydoğan, Adalet Bakanlığına bağlı aile mahkemelerinde, özel kliniklerde, Başkent Üniversitesinde görev yapmıştır. TBMM kütüphane arşivinde çalışmakta olan Baydoğan'ın Ay Han'ım, Zaman Yolcuları, Hatırla Beni, Hû Diyen Karga, Yakup'un Kanatları adlı eserleri, çeviri kitapları ve çeşitli süreli yayınlarda yazıları bulunmaktadır (Güngör, 2024).

1. Yöntem

Bu araştırmada Misli Baydoğan'ın "Yakup'un Kanatları" (2018) adlı kitabında yer alan "Sülbiye Teyze" (s. 96-101) öyküsünün metindilbilimsel ölçütler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın inceleme nesnesi, Misli Baydoğan'ın 2018 yılında Ötüken Neşriyat bünyesinde yayımlanan ve 2. baskısı olan Yakup'un Kanatları adlı kitapta sayfa 96-101 arasında yer alan Sülbiye Teyze öyküsüdür. Çalışmanın verileri nitel bir araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yoluyla toplanmıştır. Doküman analizinde bir amaca yönelik olarak belirlenen kaynaklar bulunur, bu kaynaklar okunarak not alınır ve değerlendirme yapılarak bir sonucu ulaşırlar (Karasar, 2005). Toplanan veriler betimsel ve içerik analiziyle özetlenip ve yorumlanmıştır. Çalışmada metnin incelemesi küçük ölçekli yapı (bağlaşıklık) ve büyük ölçekli yapı (bağdaşıklık) ile sınırlandırılmıştır. Veri toplama araçlarında küçük ölçekli yapıyla ilgili bağlaşıklık ölçütlerinde Halliday-Hasan (1976) ve Beaugrande-Dressler'den (1981), büyük ölçekli yapı ile ilgili bağdaşıklık ölçütlerinde Beaugrande-Dressler (1981) ve Aydın-Torusdağ (2014, s. 117)'in oluşturduğu modelden yararlanılmıştır.

2. Bulgular

2.1. Küçük Ölçekli Yapı

Metnin küçük ölçekli yapısı "sözcüksel bağlaşıklık" ve "dilbilgisel bağlaşıklık" başlıkları altında incelenmiştir. Sözcüksel bağlaşıklık başlığı altında metindeki yineleme ve eş dizimsel örüntüleme ele alınmıştır. Dil bilgisel bağlaşıklık başlığı altında ise metindeki gönderim, eksilti, bağıntı ögeleri, zaman ve görünüş, örtük anlatım incelenmiştir.

2.1.1. Sözcüksel Bağlaşıklık

Sözcüksel bağlaşıklık, metin içinde geçen sözcüklerin aynı, eşanlamlı veya yakın anlamli sözcüklerle, üstterim-altanamlılık ilişkisi içeren sözcüklerle ya da aynı kavram alanından sözcükler kullanılarak yinelemesi ile oluşturulmaktadır (Dildüzgün, 2008, s. 74). Metinde yer alan sözcüksel bağlaşıklık ilişkileri aşağıda örneklerle verilmiştir.

2.1.1.1. Yinelemeler

Yinelemeyle tekrar eden sözcük ve sözcük öbekleri karşılanmaktadır. Bir metnin anlamı; metin boyunca anlatı kişilerinin adları, benzer olayların metin içinde değişik şekillerde geçmesi, izleği oluşturan ögelerin birlikteliği, anlatı içinde önemli olan nesne, uzam veya başka bir unsurun yinelenmesi ile oluşur (Günay, 2003, s. 61). Yinelemeler ile dil bilgisel düzlemde tümceler arası

bağlantı kurulmaktadır. Metinde “ekmek” 11, “Sülbiye Teyze” 10, “gardaş / kardeş” 9, “gölge” 7, “yenge” 7, “islîm damı” 5, “dayı” 5 kez yinelenmiştir.

“Ekmek” sözcüğünün geçtiği örnek tümceler şunlardır:

2) “Hacanne nidiysin, iyisin mi, sana yağlı **ekmeğnen** peynir sarıverdi hanım sıcağıynan, afiyetle... 7) Gönlü olana kadar, **ekmek** buza kesti. 8) Yengemin getirdiği limonlu açık çayına katık edip, takma dişleri ağzında lok-lok ederek çiğnerken “Yarın ıspanaklı **ekmek** edelim de gönderelim,” dedi yengeme. 9) Yüzünde yağlı **ekmekten** pek memnun kaldığına inandırılmayan sahte, zorlama bir gülüş... 10) Ispanaklı **ekmek**, Sülbiye Teyze’nin konu komşuya ve bahçe duvarlarının ötesindeki cümle âleme karşı kuşandığı en keskin silahıydı. 46) Ortamızdaki büyük sinide kayısı reçeli, peynir, domates ve “yuğka” **ekmeği**... 50) Dürümün iki ucunu kıvrır iri bir dolma gibi elinde tuttuğu **ekmeği** avuçlarında sıkıp, koparıp yarısını bana uzatırdı.

“Sülbiye Teyze” sözcük grubunun geçtiği örnek tümceler şunlardır:

1) **Sülbiye Teyze**’nin hakikatle ilişkisi, ceviz ağacından taşlığa düşen gölgeler gibi kıpırdı. 12) **Sülbiye Teyze** hiç evlenmemişti. 25) **Sülbiye Teyze**’nin oturduğu odanın açık penceresinden ara ara “Ooff değil af Yarabbi!”ler dıvulurdu. 41) “**Sülbiye Teyze** ayağını katlıyordun” derdim ben de. 61) “Gidelim mi **Sülbiye Teyze**? 77) Yaz mevsiminin sonsuz sayıdaki günlerinden bir gün, güneşin yakmadan ısıtan bitimsiz ışığının altında, ağaçların ve **Sülbiye Teyze**’nin gölgesinde, islîm damı yapacağım günün hayaliyle, çardağı çevreleyen asmadan akşam esintisine tutunup gelen mayhoş kokulu havayla usul soluklar alıp veriyorum 142) O aydınlık aralıkların her birinde **Sülbiye Teyze**’yi biraz daha anlarsınız.

“Gardaş / kardeş” sözcüğünün geçtiği örnek tümceler şunlardır:

70) “Yarın **gardaşım** da gelsin de toplaşp çıkalım bahçeye.” 124) Yalnız o kalasları Halil Ağannan Hatçaaba’nın tarladan sürüyüp getirmek lazım, o yüzden **gardaşım** da gelsin de.” 126) “Hangi **gardaşın**?” 127) “Kaç tane var **gardaşım**?” 129) Deden olacak **gardaşım** yok mu?” 144) İki **kardeşin** aslında ne kadar benzediğini... 145) Ve bir **kardeşiniz** olsa, onun da size çok benzeyeceğini, belki gölgeleri seyretmeyi sevebileceğini... 146) Nasılsa birazdan hatırlayacak diye, **gardaşının** artık hayatta olmadığı dilimin ucuna gelse de gerisin geri yutardım. 147) “Bildim tamam,” derdim, “senin **gardaşın**, benim dedem, sabah gelsin de gidelim birlikte bahçeye...”

“Gölge” sözcüğünün geçtiği örnek tümceler şunlardır:

24) Hektor zincirinin yettiği yere kadar, sıcaktan olabildiğince kaçarak **gölgeye** serilmiş, ben gelince önce bir gözlerini açar, ayaklanır, yüz bulamayınca tekrar yatar. 140) Kâğıttan geminiz hamur olmuş, kediler köpekler köşelerine çekilmiş, hane halkı sıcaktan taş odalara kaçmışsa ve sizin öğle vakitlerinde can sıkıntısından çenenizi ellerinize dayayıp yerdeki **gölgeleri** seyretmekten başka yapacak işiniz yoksa, pek çok şeyi anlamaya başlarsınız. 141) **Gölgeler** oynadıkça çocuk zihninizde aydınlık aralıklar belirir. 145) Ve bir **kardeşiniz** olsa, onun da size çok benzeyeceğini, belki **gölgeleri** seyretmeyi sevebileceğini...

“Yenge” sözcüğünün geçtiği örnek tümceler şunlardır:

8) **Yengemin** getirdiği limonlu açık çayına katık edip, takma dişleri ağzında lok-lok ederek çiğnerken “Yarın ispanaklı ekmek edelim de gönderelim,” dedi **yengeme**. 15) **Yengem** ses etmedi yüzlerine. 47) “Hala, reçeli az yiyessin, çocuğa koydum ha!” diyen **yengeme** “Göğnüm yok, iki sokum peynirle domates atarım ağzıma,” deyip “soykası batasıca” **yengem** içeri girer girmez yufkayı sol eline yayıp, dürümünü dizmeye başladılar. 74) Çocuklarını, yüzlerini göremeden hep **yengemin** karnında yitirmiş dayım pesimde pervane. 75) **Yengemin** yüzü asık ama bir dediğimi yine de iki etmez.

“İslim damı” sözcük grubunun geçtiği örnek tümceler şunlardır:

57) **İslim damı** yapacaktık, söz vermiştin...” 65) “Uyladın sen de ha, tamam dedik sana bir defa, az sabret daha erken **islîm damına**. 77) Yaz mevsiminin sonsuz sayıdaki günlerinden bir gün, güneşin yakmadan ısıtan bitimsiz ışığının altında, ağaçların ve Sülbiye Teyze’nin gölgesinde, **islîm damı** yapacağım günün hayaliyle, çardağı çevreleyen asmadan akşam esintisine tutunup gelen mayhoş kokulu havayla usul soluklar alıp veriyorum. 98) Sonra da **islîm damını** yaparız. 117) “Kaç günde biter **islîm damı**?”

“Dayı” sözcüğünün geçtiği örnek tümceler şunlardır:

13) **Dayım** şişindi. 20) **Dayımın** bitmiş Maltepe’sinin kâğıdından gemi yapıp, jelatininden bacasını üzerine tutturur, evin yan tarafındaki harıkta kaptancılık oynardım. 60) **Dayım** su sulamaya giderken biz de binelim kamyonete, gidelim. 73) Ders yok, ödev yok, matematik kursu yok, her akşam aynı saatte basket antrenmam yok, ayağımı sallaya sallaya **dayımın** çarşıdan almaya söz verdiği Barış Manço’nun son kasetini bekliyorum. 74) Çocuklarını, yüzlerini göremeden hep yengemin karnında yitirmiş **dayım** pesimde pervane.

Metinde geçen yakın, eş ve zıt anlamlı sözcükler “ekmek, katık, dürüm, yufka, yuğka; rüzgâr, yel; büyük, iri, kocaman; çatı, dam; hane, ev; diri, ölü; açık, kapalı; büyük, küçük; az, çok; kalın, ince; hakikat, sahte; sabah, akşam; çıkmak, girmek, var, yok; susmak, şakımak” şeklindedir. Metinde “ev” üst terimi “oda, mutfak, tandır, avlu” alt terimleriyle; “ağaç” üst terimi “elma, dut ve ceviz ağaçları” alt terimleriyle yinelenmiştir. Metinde “bildim, bildin, bilecen”, “giden, gidelim, gidecek, gider, giderken”, “serpersin, serpmezsen, serpecen”, “dizmeye, dizilecek, dizeriz” sözcüklerinin yinelenildiği tespit edilmiştir.

2.1.1.2. Eşdizimsel Örüntüleme

Eşdizimsel örüntüleme, aynı bağlamda, aynı kavram alanından sözcüklerin birlikte kullanılmasına dayanmaktadır. Eşdizimsel örüntüleme taşıyan sözcükler, bir anlamda, bireylerin zihinlerinde olaylar, durumlar, yerler, kişiler ve nesneler için oluşturdukları şemalara yönelik göstergeler durumundadır (Uzun Subaşı, 2006, s. 700). Aynı konuları ele alan metinlerde bir arada kullanılma eğilimi gösteren sözcükler birbirleriyle eşdizimsel bir ilişki içindedirler (Aydın ve Torusdağ, 2014, s. 119).

Akrabalık kavramı etrafında örüntülenen sözcükler: Teyze, hacanne, oğrad, yenge, dayı, hala, baba, anneanne, anne, dede, çocuk, gardaş, kardeş.

Eğitim kavramı etrafında örüntülenen sözcükler: Okul, ders, ödev, matematik kursu, basket antrenmanı.

Hayvan kavramı etrafında örüntülenen sözcükler: Kedi, köpek, Hektor, yusufçuk, bülbül, gurt, böcük.

Kıyafet kavramı etrafında örüntülenen sözcükler: Kazak, oyalı yazma, şalvar, gezmelik mavi yazma, gezme terlikleri, baston, pijama, şal. İncelenen metinde Türk kültürüne dayalı “oyalı yazma mavi yazma, şalvar” gibi örnekler yanında “pijama, şal” gibi evrensel giysi adlandırmaları kullanıldığı belirlenmiştir. Toplumların oluşumunda ve birlikteliklerinde ortak değerlerin rolü büyüktür. Ortak değerler, ortak yaşayış ve inanışın, amaç ve ihtiyaçların ürünüdür” (Alyılmaz ve Alyılmaz, 2014, s. 77).

Vücut kavramı etrafında örüntülenen sözcükler: Diş, yüz, ayak, boyun, el, bilek, baş, avuç, kol, diz, karın, ayak parmakları, göz, kirpik, dudak, çene, el.

Yiyecek kavramı etrafında örüntülenen sözcükler: Ekmek, yağlı ekmek, ıspanaklı ekmek, yarım ay şeklindeki ekmek, un helvası, sarı lokum, tadelle, tipitip ve mabel sakızlar, parmak çikolatalar, kolalı jelibon şekerler, kayısı reçeli, peynir, domates, yağka, yufka, dürüm, fasulye, paklalı pilav, kayısı. Millî kültür ve değerlerden soyutlanmış bir toplum tasavvurunun mümkün olmadığı dünyamızda, toplumların ve kültürlerin sonsuz devam kaygısı evrensel bir amaç olarak hep var olagelmıştır (Alyılmaz ve Şahin, 2019, s. 403). İncelediğimiz metinde modernizmin ürünü gıda adlandırmaları yanında millî, Türk mutfak kültürüne dayalı adlandırmalar kullanıldığı tespit edilmiştir. Temelini evrensel değerlere saygılı, millî / genetik değerlerine bağlı, eğitilmiş, mutlu ve huzurlu bireylerin oluşturduğu toplumlar ise; ilelebet payidar kalacaktır. Çünkü kendini ve geçmişini bilmek isteyen insan için en önemli unsur, içinde bulunduğu toplumun geçmişte yaptıkları ya da biriktirdikleridir (Mert vd., 2009; Alyılmaz, 2015).

2.1.2. Dil Bilgisel Bağlılık

Dilbilgisel bağlılık; sözcükler, sözcük grupları, eylem zamanları ve tümceler arasında kurulan dilbilgisel ilişkilerle sağlanmakta ve metnin genel anlamını oluşturmaktadır (Dilidüzgün, 2008). Metnin dilbilgisel bağlılık yapısı; gönderim, eksilti, bağıntı ögeleri, zaman / görünüş ve örtük anlatım açısından ele alınmıştır.

2.1.2.1. Gönderim

Gönderimler, bilgi akışındaki sürekliliği sağlayarak metni bağlaşıp kılan ögelerdir. Bir metindeki bütünlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir (Aydın ve Torusdağ, 2014, s. 120). Art gönderim, metinde daha önce ifade edilmiş dilsel birime yapılan gönderimken, ön gönderim ise kendisine gönderimde bulunulan ögeden önce gelen gönderim türüdür. Sülbiye Teyze’de belirlenen art gönderim örnekleri aşağıdaki gibidir:

1) *Sülbiye Teyze’nin hakikatle ilişkisi, ceviz ağacından taşlığa düşen gölgeler gibi kıpır kıpırdı.* 3) *Başıyla şöyle bir onaylayıp, elindeki mavili beyazlı orlon life döndü.* 4) *“Dert yapışasica soyka,” dedi Ø dişlerinin arasından.*

15) *Yengem ses etmedi yüzlerine.* 16) *Mutfakta bardakları çalkalarken kendi kendine söylendi Ø; “Babayızın uşağı vardı!”*

25) *Sülbiye Teyze’nin oturduğu odanın açık penceresinden ara ara “Ooff değil af Yarabbi!”ler duvulurdu.* 34) *Köyde herkesin evinde, dişlerime yapışıyor diye pek de sevmediğim*

sarı lokumlar varken, **o** nereden bulursa bulur, şalvarından Tadelle çıkarırdı bazı. 36) Tek koşul onunla paylaşmamdı.

50) **Dürümün** iki ucunu kıvrır iri bir dolma gibi elinde tuttuğu ekmeği avuçlarında sıkıp, koparıp yarısını bana uzatırdı. 51) “**Bu** çok bana...”

91) Anan yapmamıştır hiç, **paklalı pilav** ederiz.” 92) “**O** ne?”

98) Sonra da **islîm damını** yaparız. 116) Eğer ki işini düzgün edersen, **o** damı açtığına nasıl sapsarı, diri diri olur o kayısılar, na böyle her biri bir altın sikkesi gibi, yemeğe kıyamazsın.

124) Yalnız o kalasları Halil Ağannan Hatçaaba’nın tarladan sürüyüp getirmek lazım, o yüzden **gardaşım** da gelsin de. 125) **O** onlar onların dilinden, damarından.”

Metindeki ön gönderim örnekleri ise şunlardır:

11) İçinde tandırı tütmez, kazanında yuduğu giyilmez, avlusuna pisten pasaktan girilmez tekmi kadınların, üzerindeki tere yağı terleyerek sarı sarı eriyen, dumanı ilgin ilgin tüten yarım ay şeklindeki ekmekleri görüp hizaya gireceklerine, utanıp ondan hanımlık dersi alacaklarına dair sarsılmaz bir inancı vardı. 12) **Sülbiye Teyze** hiç evlenmemişti.

116) Eğer ki işini düzgün edersen, **o** damı açtığına nasıl sapsarı, diri diri olur o kayısılar, na böyle her biri bir altın sikkesi gibi, yemeğe kıyamazsın. 117) “Kaç günde biter **islîm damı**?”

2.1.2.2. Eksilti

Metnin yoğunluğunu ve yetkinliğini arttırmak için diğer bir düzenek olan eksilti, metin içindeki bir olguyu anlam kaybına yol açmayacak şekilde atarak yinelemedir. Eksiltelen metinsel öge, gönderim gibi metinsel ilişkiler aracılığıyla okur ya da genel olarak ifade edildiğinde alıcı tarafından metnin anlaşılması sürecinde çıkarımsal olarak tamamlanır (Dilidüzgün 2008, s. 64. Metinde geçen eksilti örnekleri şunlardır:

3) Başıyla şöyle bir onaylayıp, elindeki mavili beyazlı orlon life döndü (**Sülbiye Teyze**).

17) Arsız, dediği kediye tepikleyip dışarı attı (yenge).

20) Dayımın bitmiş Maltepe’sinin kâğıdından gemi yapıp, jelatininden bacasını üzerine tutturur, evin yan tarafındaki harıkta kaptancılık oynardım (ben).

26) **Elinde** kalın tığı, gözlükleri **burnunun** ucuna düşmüş ve kocaman **ayaklarının** biri altına katlanmış, diğerini divana doğru uzatmış, her yeri uyuşup da hareket edemeyecek hale gelene dek aynı vaziyette dururdu (**Sülbiye Teyze**).

29) Koşup girerdim **kolunun** altına (**Sülbiye Teyze**).

31) Bileklerine kadar kınalı elleri tuhafıma giderdi (**Sülbiye Teyze**).

35) Tipitip ve Mabel sakızlar, parmak çikolatalar, kolalı jelibon şekerler...(çıkardı)

46) Ortamızdaki büyük sinide kayısı reçeli, peynir, domates ve “yuğka” ekmeği... (vardı)

56) “Tarlaya işte...” (gideceğiz)

59) “Tamam, o zaman bahçeye... (gideceğiz)

84) “Yok.” (bilmedim)

88) “Seen...” (dedin)

90) Giderken tarlada durur, fasulye toplarız, domates... (toplarız)

114) Ne fazla olacak ne az (olacak).

149) Gider alır gelirdim (şalı).

2.1.2.3. Bağıntı Ögeleri

Bağıntı ögelerinin metin içindeki unsurların birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesinde ilişkileri belirginleştirici işlevi bulunmaktadır. İncelen metindeki bağıntı ögelerinin bulunduğu tümceler aşağıda belirtilmiştir:

8) Yengemin getirdiği limonlu açık çayına katık edip, takma dişleri ağzında lok-lok ederek çiğnerken “Yarın ispanaklı ekmek edelim **de** gönderelim,” dedi yengeme.

10) Ispanaklı ekmek, Sülbiye Teyze’nin konu komşuya **ve** bahçe duvarlarının ötesindeki cümle âleme karşı kuşandığı en keskin silahıydı.

14) Geçen hafta un helvasıyla giden melamin kayıkta bugün yağlı ekmekleri getiren arkadaşına, “Halam da öyle bir eder **ki** ispanaklı ekmeği, çağa çocuk parmaklarınızı yersiniz ha!”

18) O tepiği böğrümün tam ortasında hissederek ben **de** kedinin arkasından fırladım dışarıya.

22) Boynum terlerdi, Hektor’**la** her baş başa kalışında.

42) “Namaz kılacaktın” **veya** “komşu falanca teyzelere gidiyorduk.”

60) Dayım su sulamaya giderken biz **de** binelim kamyonete, gidelim.
71) İki lokma ısıtırıp bıraktığım reçelli, peynirli dürüm**le** karnım doyardı.

72) Okulların açılmasına daha haftalar var, avukatıyla haciz memurlarını alıp kapıya dayanan babam **ve** onunla her telefon konuşmasından **sonra** odasında bağıra bağıra ağlayıp, elindeki fincan**la** tabağını duvara atıp kıran, kilitli kapıdan çıkınca **da** “yok bir şey, annenin sinirleri bozuk biraz” diyen yüzü gözü şişmiş, pijamalarını üzerinden çıkarmayan annem çok uzaklarda.

2.1.2.4. Zaman Uyumu

Dilbilgisel bağışıklık zaman ve görünüş işlevleri bulunan dilsel ögelerle sağlanmaktadır. Metin içinde ayrı zamanların kullanımı, tümcelerle ifade edilen önermeler arasındaki ilişkileri öncelik ve sonralık bakımından açıklayarak metinde yer alan kişilerin durumlarının ve konumlarının anlaşılmasına, olayların mantıksal olarak sıralanmasına yardımcı olur (Dilidüzgün, 2008, s. 70). İncelenen metinde kullanılan eylem zamanı anlatı metinlerinde görülen geçmiş zamandır (-di’li geçmiş zaman). Öykü geçmişte gerçekleşen olaylar bütünü olduğu için metinde kullanılan şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman gibi bütün zamanlar geçmiş zaman olarak ele alınmalıdır.

2.1.2.4. Örtük Anlatım

Örtük anlatım daha çok edebi metinlerde kullanılan biçimsel bir özelliktir. Bu metinlerde açıkça ifade edilmemiş ancak diğer önermelerden yapılan çıkarımlar sonucunda anlaşılan önermeler örtük anlatım örnekleridir. Yazarlar söylemek istediklerini bazen doğrudan ifade etmekte bazen de biçimsel özellikleri olarak örtük bir biçimde ifade etmektedirler (Günay, 2003, s. 340). Metinde geçen örtük anlatımlar şu şekildedir:

“1) Sülbiye Teyze’nin hakikatle ilişkisi, ceviz ağacından taşlığa düşen gölgeler gibi kıpır kıpırdı.” tümcesinde Sülbiye teyze’nin gerçekte ilişkisinin sabit olmadığı değişken ve sezgisel olduğu;

“20) Dayımın bitmiş Maltepe’sinin kâğıdından gemi yapıp, jelatininden bacasını üzerine tutturur, evin yan tarafındaki harıkta kaptancılık oynardım.” tümcesinde dayımın sigara içtiği ve çocuğun yaratıcılığı;

“72) Okulların açılmasına daha haftalar var, avukatıyla haciz memurlarını alıp kapıya dayanan babam ve onunla her telefon konuşmasından sonra odasında bağıra bağıra ağlayıp, elindeki fincanla tabağını duvara atıp kıran, kilitli kapıdan çıkınca da “yok bir şey, annenin sinirleri bozuk biraz” diyen yüzü gözü şişmiş, pijamalarını üzerinden çıkarmayan annem çok uzaklarda.” tümcesinde boşanma veya ciddi aile içi çatışma;

“123) Büyüyünce öğrenirsin.” tümcesinde ise söylenmek istenen şeyin şu anda açıklanamayacak kadar karmaşık olduğu ancak ileride olgunlaştığında anlayabileceği sezdirilmektedir.

2.2. Büyük Ölçekli Yapı

Metinleri küçük ölçekli yapı çözümlemeleri ile açıklamak söylemlerin açıklanması için yeterli değildir. Bir metnin genel anlamını vermek için büyük ölçekli yapı düzeyinde bir değerlendirme ve çözümleme yapılmalıdır. Metinlerdeki anlamsal nesneler olan büyük ölçekli yapılar, metin işleme sürecinin farklı aşamalarında üretilen ve algılanan metnin anlamını düzenlemede yardımcı olmaktadır (Dilidüzgün, 2008). Metnin büyük ölçekli yapısı işlev, başlık, konu, anahtar sözcükler, ana düşünce tümcesi, içerik şeması, biçim, özet, sonuç tümcesi başlıkları altında incelenmiştir.

2.2.1. İşlev

Her metnin bir veya daha fazla işlevi bulunmaktadır ve bu işlev(ler) metnin üretilme amacı, metnin sunulma biçimi ve içeriği ile ilgilidir. Metnin işlevi bilgi vermek, düşündürmek, çözüm önerisi sunmak, bir savı kanıtlamak ya da bir olgu hakkında eleştiri yapmak, okurda bir düşünce veya davranış değişikliği oluşturmak, okuru eğlendirmek ya da duygulandırmak olabilir (Günay, 2003).

İncelenen metin anı türünde kurgulanmış içsel bir çocukluk portresi üzerinden, bireysel belleği, yerel kültürü ve kadın temsillerini aktarırken duygusal, sosyokültürel ve hafızaya dayalı bir bütünlük oluşturmaktadır. Metindeki ifadeler imgeler, benzetmeler (*ceviz ağacından taşlığa düşen gölgeler gibi kıpır kıpır*) ve metaforlarla güçlendirilmiştir. Ayrıca kadınlar arası ilişkiler, yerel ağızla konuşma kalıpları, geleneksel yemekler (*yuğka, ıspanaklı ekmek, paklalı pilav*), yaz mevsiminin köy yaşamı, islim damı gibi kültürel unsurlar aktarılmaktadır. Metnin temel işlevi;

bellekte iz bırakmış bir çocukluk karakteri (Sülbiye Teyze) üzerinden kişisel geçmişi, yerel kültürü ve aile içi çatışmalarla örülü bir büyüme sürecini edebî bir biçimde aktarmaktır.

2.2.2. Başlık

Metnin ile ilgili anahtar sözcükler metnin başlığında verilmektedir. Başlıklar bir bütün olarak metnin konusunu hakkında bilgi vermektedir. Metnin konusunu belirleyen başlık, metnin içeriğine ilişkin kısa ve yoğunlaşmış bilgiyi vermektedir. “Sülbiye Teyze” başlığı metnin içeriği ile örtüşmektedir. Başlık, okuyucuyu doğrudan bir karakter anlatısına yönlendirmektedir.

2.2.3. Konu

Bir metnin temelini oluşturan ilk unsur konudur, çünkü konu yazar düşüncelerini iletme ortamı sağlamaktadır. Yazar söylemek istediğini belirlediği konunun içinde okuyucusuna verir. Konu; bu bağlamda işlenmek istenen bir hammadde, araç durumundadır (Dilidüzgün, 2008, s. 93). Metin, anlatıcının çocukluk döneminde yazlıkta geçirdiği zamanları, Sülbiye Teyze karakteri üzerinden hatırlaması üzerine kuruludur. Öyküde günlük hayat detayları, yemek yapımı, oyunlar, bahçede geçirilen zamanlar gibi hayatın çeşitlilik arz eden bağlamlarının yanı sıra aile içi çatışmalar, kayıplar, unutkanlık ve ölüm gibi temalar yer almaktadır.

2.2.4. Anahtar Sözcükler

Anahtar sözcükler, öykünün başından sonuna kadar yinelenerek metnin temel içeriğini veren böylece metnin konusunu belirlemede ve metni özetlemede yararlanılan sözcüklerdir. “Sülbiye Teyze”, “gölge”, “islîm damı”, “ekmek”, “gardaş” ifadeleri metinde sıklıkla geçen anahtar sözcüklerdir.

2.2.5. Ana Düşünce Tümcesi

Metinlerde ana düşüncenin yer aldığı tümceler metinde aktarılmak istenen ve üzerinde durulan görüşlerin bulunduğu tümcelerdir. 1. ve 138. tümcelerde yinelenen “Sülbiye Teyze’nin hakikatle ilişkisi, ceviz ağacından taşlığa düşen gölgeler gibi kıpır kıpırdı.” ifadesi metnin konu tümcесidir. Bu tümceyle metindeki köy hayatı, unutkanlık, geçmişin sisli anıları, aile içi ilişkiler gibi temalar yer almaktadır.

2.2.6. İçerik Şeması

İçerik şeması metnin anlamsal düzenlemesi olup büyük ölçekli yapı içinde ele alınmaktadır. Ayrıca içerik şeması metinde ele alınan olguları ve kavramları bütünleştirmekte, konu gelişimini biçimlendirmektedir (Uzun, 2003). İncelen metnin içerik şeması; bireysel anıların sosyokültürel çerçevede nasıl örüldüğünü, içsel çatışmaların dışa nasıl yansıtıldığını ve çocuk hafızasının detaylarla nasıl işlediğini ortaya koymaktadır. Anlatının başında verilen “gölge” metaforu, metin sonunda tekrar verilmektedir. Metin, Sülbiye Teyze karakterinin betimlemesiyle başlamakta köy atmosferi ve ağız örneklerinin kullanımıyla anlatı evreni inşa edilmektedir. Gelişme bölümünde yenge ve dayı figürlerine yer verilirken anlatıcının oyun kurma süreçleri, doğayla kurduğu ilişkiler, Hektor ile ilişkisi verilmiştir. Ayrıca islîm damı yapımı, kayısı dizme, çamur sıvama gibi kırsal işçilik süreçleri, sözlü kültür bağlamında aktarılmaktadır. Sonuç bölümünde, başlangıçta işaret edilen gölge metaforu bulunmaktadır. Dede figürüyle ilgili bastırılmış gerçekler ve empatik suskunluk, anlatının duygusal çözümlemesini derinleştirmektedir.

2.2.7. Biçem

Aynı şeyi farklı yollardan söyleme olarak tanımlanan biçem, metnin sözdizimsel yapılarında sözcük dağarcığı, dilsel yapılar, tümce türleri yönüyle ele alınırken anlamsal düzlemde aktarma, benzetme vb. söz sanatları ve sezdirimler açısından ele alınmaktadır. Yapısal dilbilimdeki dilin bir dizge olduğu anlayışına göre metin, dili kullanan kişilerin dilin dizimsel ve dizisel ekseninden seçtikleri öğelerle oluşmaktadır. Biçemsel özellikler, metin ve metin türlerine yönelik çözümlemelerde hem anlama hem de anlatma aşamasında önemli veriler sunmaktadır (Dilidüzgün, 2008; Aydın ve Torusdağ, 2014; Özdemir, 2021).

Metinde uzun, virgüllerle bölünmüş ve bağlaçlarla genişletilmiş tümce yapıları, imgeler ve benzetmeler, diyalog ve iç monologlar yer almaktadır. Ayrıca metine doğallık ve samimiyet katan ağız özellikleri taşıyan tümceler de bulunmaktadır. Yazarın biçemsel özelliğini yansıtan doğrudan ve dolaylı aktarım tümcelerinin yanında, soru tümcelerine, ünlem tümcelerine ve eksiltili tümcelere de metinde yer verilmiştir. Yazar, öyküde sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.

2.2.8. Özet

Metnin ayrıntılarının atılıp anlamı oluşturan önemli noktaların belirtildiği yazılı ya da sözlü olarak kısa anlatımı olarak açıklanan özet; metindilbilimsel açıdan silme, genelleme ve kurma gibi büyük ölçekli yapı kurallarının işletilerek metnin büyük ölçekli yapısının çıkarılmasıdır. Özet çıkarırken metin türünün dikkate alınması gerekmektedir. Anlatısalılık taşıyan metinler özetlenirken olay sırasının, bilgilendirici metinlerde ya da açıklayıcı denemede metnin çatısını kuran önermelerin yer almalıdır (Uzun Şubaşı, 2003, s. 89).

Misli Baydoğan'ın kaleme aldığı bu anlatı metni, çocukluk anılarının merkezine yerleştirilmiş Sülbiye Teyze karakteri etrafında şekillenmektedir. Anlatıcı, yaz tatilinde ailesinden uzak, taşrada geçirdiği günleri ve bu süreçte Sülbiye Teyze ile kurduğu ilişkiyi anlatmaktadır. Hafızası zayıflayan, çocuksu yönleri olan ama aynı zamanda geleneksel bilgeliğiyle çevresine yön veren Sülbiye Teyze hem sevecen hem de zaman zaman otoriter bir karakter olarak sunulmaktadır.

2.2.9. Sonuç Tümcesi

Metinlerin son tümceleri genel olarak metnin başlangıcı ile bir köprü kuran, metin konusunu özetleyen ve değerlendiren, okuyucuyu birtakım eylemlere yönlendiren ve okuyucuda oluşturulmak istenen davranış değişimi ve gelişiminin açık ya da üstü örtük olarak belirtildiği önemli bölümlerdir. Bu nedenle metinlerin son tümcelerinin oluşturulması en az metinlere bir başlık bulmak kadar zordur (Dilidüzgün, 2008, s. 105). İncelenen metnin sonuç tümcesi olan “149) Gider alır gelirdim.” çocukluk ile yetişkinlik, sessizlik ile sorumluluk, kayıpla başa çıkma, sevgi ve bağlılık arasında köprü kurarak anlatının duygusal ve anlamsal merkezini oluşturmaktadır.

3. Sonuç ve Öneriler

Metindilbilimsel ölçütler çerçevesinde değerlendirildiğinde, “Sülbiye Teyze” öyküsünün, gerek yüzey yapıyı oluşturan dilbilimsel öğeler gerekse derin yapıda yer alan anlambilimsel unsurlar bakımından, Türkçe öğretiminde kullanılabilecek başarılı şekilde kurgulanmış bir metin olduğu belirtilebilir. Yazınsal metinler dolaylı ve örtük bir dilin kullanıldığı çoklu anlam yapılarına sahip metinlerdir. Metnin derin yapısının ortaya çıkarılmasında metindilbilimsel ölçütlerden yararlanılır. Bu bağlamda kısa öyküler de metin özellikleri taşıdıklarından

metindilbilimin inceleme alanına girmektedirler. Bu çalışmada daha önce metin çözümlemesi yapılmayan “Sülbiye Teyze” isimli kısa öykünün metindilbilimsel açıdan çözümlenmesi yapılmıştır. Çalışmada Sülbiye Teyze hikâyesinin küçük ölçekli yapı özelliklerini taşıdığı belirlenmiştir. Öyküde “ekmek” 11, “Sülbiye Teyze” 10, “gardaş / kardeş” 9, “gölge” 7, “yenge” 7, “islîm damı” 5, “dayı” 5 kez yinelenmiştir. Metindeki artgönderimler ve öngönderimler yoluyla öykünün tümceleri ve paragrafları arasında anlamsal bütünlük sağlanmıştır. Dil kullanımı akıcı, anlaşılır ve yalındır. Eksiltili yapılar ve bağıntı öğeleriyle tümceler arası ilişkiler oluşturulmuştur. Anı türünde kurgulanan metin çocukluk portresi üzerinden, bireysel belleği, yerel kültürü ve kadın temsillerini aktarırken duygusal, sosyokültürel ve hafızaya dayalı bir bütünlük oluşturmaktadır. Sülbiye Teyze karakterinin betimlemesiyle başlayan öyküde köy atmosferi ve ağız örneklerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Sonuç olarak Misli Baydoğan’ın Sülbiye Teyze adlı öyküsünün küçük ve büyük ölçekli yapı bakımından başarılı şekilde kurgulanmış bir metin olduğu belirtilebilir.

Metinlerin küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapılarının metindilbilimsel açıdan incelenmesiyle; öğrenciler bir metinde yer alan bilgilerin nasıl oluşturulduğu, metin yapılarının metnin işleviyle nasıl ilişkilendiğini anlayabilir. Böylece öğrenci, metnin anlamsal yapısını çözebilecek ve metni yorumlayabilecektir. Dolayısıyla metni doğru algılayabilen öğrenci okuduğundan zevk alabilecektir. Bu bağlamda Türkçe ve edebiyat derslerinde metin çözümleme etkinliklerinden yararlanılabilir. Öğrencilerden metnin büyük ölçekli yapısında yer alan sözcük yinelenmelerini ve gönderim öğelerini bulması, metnin içerik şemasını çıkarması ve anahtar sözcükleri belirlemesi, metni özetlemesi istenebilir. Türkçede metindilbilim çerçevesinde yapılan birçok çalışma bulunmaktadır.

Bölükbaş (2010), “Metindilbilimsel Çözümleme: Muzaffer İzgü’nün Yedi Uyurlar Öyküsü” makalesinde metnin bağdaşıklık görünümünü yansıtan küçük yapısını (microstructure) ve metnin tutarlılık görünümünü yansıtan büyük yapısını (macrostructure) incelemiş ve metnin biçimsel ve anlamsal bütünlüğünü oluşturan bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütlerine uyduğunu belirtmiştir. Aydın ve Torusdağ (2014), “Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Karay’ın Garip Bir Hediye’si” adlı makalesinde metni bağdaşıklık ve bağdaşıklık ölçütleri açısından incelemiş ve iyi kurgulanmış bir metin olduğu belirtmiştir. Gökçe (2014), “Reşat Nuri Güntekin’in Aşk Mektupları Adlı Öyküsüne Metindilbilimsel Bir Yaklaşım” çalışmasında eseri, üç bölümde çözümlemiştir. Betimleme bölümünde metin, tür ve içerik yönünden ele alınmış, çözümleme bölümünde metnin bağdaşıklık ve tutarlılık görünümü incelenmiş ve son bölümde elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda öyküleyici metinlerin çözümlenmesinde metindilbilimin olanaklarından yararlanmanın işlevsel olduğu belirtilmiştir. Gürgün (2016), “Metindilbilimsel Yöntem ile Çözümlenen Sait Faik’in Dülger Balığının Ölümü’nde İnsanın Doğaya Tahakkümü ve Ötekileştirilmesi” makalesinde öyküyü metindilbilimsel çözümlemenin bağdaşıklık ve bağdaşıklık ölçütlerine göre incelemiştir. Öyküyü bu ölçütlerle değerlendirerek metnin derin yapıdaki anlam dünyası ve eleştirel yapısı ortaya çıkarılmıştır. Tarakçı (2017), “Metindilbilimsel Yaklaşımla Mustafa Kutlu’nun Red Cephesi Adlı Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme” adlı makalesinde bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleri açısından metin incelenmiş ve metnin dilbilgisel, anlamsal ve mantıksal bağlarla sıkı bir şekilde örüldüğü belirtilmiştir. Karaduman ve İşimtekin (2020), “Fuzûlî’nin bir murabbasının metindilbilimsel açıdan incelenmesi” çalışmasında Fuzûlî’nin mütekerrir bir murabba örneği olan manzumesi metindilbilim ölçütlerine göre çözümlenmiştir. İncelenen manzumede şair ve okuyucu arasında, göndermeler düzeyinde

anlaşmazlığa neden olmayan bir anlatım tarzı olduğu belirtilmiştir. Özdemir (2021)'in, "Memduh Şevket Esendal'ın "Bu Yollar Uzar" adlı kısa öyküsünün metindilbilimsel açıdan incelenmesi" adlı çalışmasında eserin bağlaşıklık ve bağdaşıklık görünümünün nasıl oluşturulduğu açıklanmış ayrıca eserde hayatın bir kesitinin ele alınıp okuyucuya sunulmaya çalışıldığı da belirtilmiştir. Uzun (2023), "Bir Metindilbilimsel Çözümleme: Yusuf Atılgan'ın "Tutku" Adlı Hikâyesinde Bağlaşıklık ve Tutarlılık" makalesinde hikayedeki bağlaşıklık öğelerini belirleyip örneklendirmiş ve tutarlılık görünümünü tespit etmiştir. Göre ve Özkan (2023), "Ömer Seyfettin'in "Kaşağı" Hikâyesi Üzerine Metindilbilimsel Bir İnceleme" adlı çalışmasında metni bağlaşıklık ve bağdaşıklık unsurları bakımından incelemiş; öykünün akıcı, anlaşılır ve yalın bir dile sahip olduğunu ve dönemin aile yapısıyla eğitimsel bakış açılarını okuyucuya sunduğunu belirtmiştir. Bu çalışmalarda ele alınan edebî eserler metinsellik ölçütlerine göre incelenmiş ve bu ölçütlere uygun oldukları belirtilmiştir. Sonuç olarak incelediğimiz öykünün de başarılı şekilde kurgulanmış bir metin olduğu belirtilebiliriz.

Beyanlar

Telif Hakkı Beyanı: CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destekleyen / Destekleyen Kuruluşlar: Çalışmada destekleyen kuruluşlar bulunmamaktadır.

Etik Onay ve Katılımcı Onayı: Çalışma etik onay ve katılımcı onayı gerektirmemektedir.

İntihal Beyanı: Bu makale intihal programıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

YZ Araçlarının Kullanımı: Yazar / yazarlar, bu makalenin oluşturulmasında Yapay Zekâ (YZ) araçlarını kullanmadığını beyan etmektedir.

Kaynaklar

- Alyılmaz, C. (2015). "“Türk dünyası vatandaşlığı”na doğru”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 4(1), 69-76. <https://doi.org/10.7884/teke.447>
- Alyılmaz, C. ve Şahin, H. (2019). Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerinin eğitsel değerler açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 402-418. <https://doi.org/10.16916/aded.544892>
- Alyılmaz, C., & Alyılmaz, S. (2014). Amirbek Turatoviç Muratov'dan Yenisey'e sesleniş. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, 3(1), 68-84. <https://doi.org/10.7884/teke.295>
- Aydın, İ. ve Torusdağ, G. (2014). Türkçe öğretimi çerçevesinde yazınsal bir metin çözümleme örneği olarak Refik Halit Karay'ın Garip Bir Hediye'si. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(4), 109-134. <https://doi.org/10.7884/teke.340>
- Baydoğan, M. (2018). *Yakup'un kanatları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü*. (2006). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Bölükbaş, F. (2010). Metindilbilimsel çözümleme: Muzaffer İzgü'nün yedi uyurlar öyküsü. *Folklor / Edebiyat Dergisi*, 16(63), 99-116. <https://izlik.org/JA62NG64FR>
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. (Tez No. 262698) [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi-İstanbul] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Gökçe, B. (2014). Reşat Nuri Güntekin'in aşk mektupları adlı öyküsüne metindilbilimsel bir yaklaşım. *Turkish Studies*, 9(3). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6061>
- Günay, D. (2003). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual.
- Güncel Türkçe Sözlük. (2023). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Güngör, G. (2024). *Misli Baydoğan'ın roman ve hikâyelerinde yapı ve izlek*. (Tez No. 903430) [Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi-Kars]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gürgün, H. (2016). Metindilbilimsel yöntem ile çözümlenen Sait Faik'in dülger balığının ölümü'nde insanın doğaya tahakkümü ve ötekileştirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1841-1882. <https://izlik.org/JA27XK99XY>
- Halliday, M. A. K. ve Hassan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin.
- Karaduman, R. ve İşimtekin, S. (2020). Fuzûlî'nin bir murabbasının metindilbilimsel açıdan incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(4), 1425-1441. <https://izlik.org/JA77WP44HP>
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. E. (2002). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin.
- Mert, O.; Alyılmaz, S.; Bay, E. ve Akbaba, S. (2009). "Orhun yazıtlarındaki toplumsal değerlerin öğretmen adayları tarafından algılanma düzeyleri üzerine inceleme." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 279-287.
- Özdemir, H. (2021). Memduh Şevket Esendal'ın "bu yollar uzar" adlı kısa öyküsünün metindilbilimsel açıdan incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 452-467. Doi: 10.29000/rumelide.1036569
- Şenöz, C. A. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual.
- Tarakçı, G. (2017). Metindilbilimsel yaklaşımla Mustafa Kutlu'nun red cephesi adlı hikâyesi üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 12(30), p. 547-581. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12814>
- Uzun Subaşı, L. (2003). Türkçe sözlü ve yazılı anlatım, Ed. Canan İleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 715.
- Uzun Subaşı, L. (2006). Öğrencilerin yazılı anlatım sürecindeki metinleştirme sorunları. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, s. 693 701.
- Uzun, M. (2023). Bir metindilbilimsel çözümleme: Yusuf Atılgan'ın "tutku" adlı hikâyesinde bağlaşıklık ve tutarlılık. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(3). <https://doi.org/10.7884/teke.1276484>

Extended Abstract

In the Contemporary Turkish Dictionary (TDK, 2023), text is defined as “the entirety of words that constitute a piece of writing in terms of form, expression, and punctuation; a printed or handwritten piece; text.” Text is a dynamic whole that carries communicative value and is action-oriented. A written or spoken document that does not have a communicative function is not a text. (Günay, 2003, p. 47). A text is not a collection of sentences. A text is a unit of language use and is not a linguistic unit such as a sentence or clause, and cannot be defined by its size. A text is a semantic unity, not a formal one. A text is not composed of sentences; it is realized by sentences or encoded within sentences. Accordingly, a text can be oral or written, prose or verse, dialogue or monologue. Everything from a single proverb to an entire play, from a momentary call for help to a day-long discussion in a community, can be a text. At its core, a text is not a formal unity but a semantic unity. A text is different from the sum of the sentences that constitute it (Halliday-Hassan, 1976, p. 1-2). The first studies on texts date back to the 5th century BC and were carried out in the field of “rhetoric,” which refers to studies on oral expression in the West and “eloquence” in the East. After the 1950s, Harris was the first to point out that language use occurs through texts rather than sentences, and it was noted that text analysis should be approached with different interpretations, thereby laying the foundation for text linguistics (Dilidüzgün, 2008; Aydın ve Torusdağ, 2014).

Text linguistics is a branch of linguistics that studies language based on inter-sentence connections, views language use as text production, and treats texts as a whole (Hengirmen, 2009, p. 276). Text linguistics has developed at the intersection of linguistics and literary analysis. Like traditional stylistics, this new field seeks to reveal the various structures of a text within or outside its social context, using a descriptive and critical approach (Kıran and Kıran, 2002, p. 279). In text linguistics, the criteria for textuality include coherence, consistency, purpose, situationality, acceptability, informativeness, and intertextuality. Of these criteria, cohesion is related to the small-scale structure of the text, while coherence is related to the large-scale structure of the text. The aim of text linguistics is to reveal the structures of texts, i.e., their grammatical and content-related constructions and communicative functions, and to demonstrate them with practical examples. Text linguistics seeks to determine the criteria that texts must meet, describe and explain the common and different features between text types. How texts are used in a specific context and the functions they perform in interpersonal communication are within the scope of text linguistics research (Şenöz, 2005).

In this study, the story of Aunt Sülbiye in the book Yakup’s Wings, published in 2018 by Ötüken Neşriyat and now in its second edition, was examined from a linguistic perspective. The author, Baydoğan, completed his undergraduate education in the Department of Psychology at Hacettepe University in 2001 and his master’s degree in Clinical Psychology in 2004. Baydoğan has worked in family courts affiliated with the Ministry of Justice, private clinics, and Başkent University. Baydoğan, who works in the Turkish Grand National Assembly library archives, has published works such as *Ay Han’ım*, *Zaman Yolcuları*, *Hatırla Beni*, *Hû Diyen Karga*, and *Yakup’un Kanatları*, as well as translated books and articles in various periodicals (Güngör, 2024).

This study aims to examine the story “Sülbiye Teyze” (pp. 96-101) from Misli Baydoğan’s book *Yakup’un Kanatları* (2018) in terms of text-linguistic criteria. The document analysis technique was used in this study. In document analysis, sources are identified, read, noted, and evaluated with a specific purpose in mind, leading to a conclusion (Karasar, 2005). In this study, the analysis of the text is limited to small-scale structure (cohesion) and large-scale structure (coherence). For cohesion criteria related to small-scale structure, the model developed by Halliday-Hassan (1976) and Beaugrande-Dressler (1981) was utilized, while for coherence criteria related to large-scale structure, the model developed by Beaugrande-Dressler (1981) and Aydın-Torusdağ (2014, p. 117).

When evaluated within the framework of text linguistics criteria, it can be stated that the story of Aunt Sülbiye is a successfully constructed text that can be used in Turkish language teaching, both in terms of the linguistic elements that form the surface structure and the semantic elements in the deep structure. By examining the small-scale and large-scale structures of texts from a text linguistics perspective, students can understand how the information in a text is constructed and how text structures relate to the function of the text. Thus, students will be able to decipher the semantic structure of the text and interpret it. Consequently, students who can correctly perceive the text will be able to enjoy what they read. In this context, text analysis activities can be utilized in Turkish and literature courses. Students can be asked to identify word repetitions and referential elements in the large-scale structure of the text, extract the content schema of the text, identify key words, and summarize the text. Semantic coherence is achieved between

the sentences and paragraphs of the story through references and foreshadowing in the text. The language is fluent, understandable, and simple. Relationships between sentences are established through elliptical structures and connective elements. The text, which is constructed as a memoir, creates an emotional, sociocultural, and memory-based unity while conveying individual memory, local culture, and representations of women through a portrait of childhood. The story, which begins with the description of the character Sülbiye Teyze, is characterized by the use of village atmosphere and examples of local dialect. In conclusion, it can be stated that Misli Baydoğan's story titled Aunt Sülbiye is a successfully constructed text in terms of both its small and large-scale structure.